

Zachować pamięć...

Getto w Nowinach Brdowskich

Nowiny Brdowskie to nieduża wioska położona pod Brdowem, obecnie na wschodnim krańcu województwa wielkopolskiego, 18 km na północ od Koła. Wieś położona jest w głębi lasu. Współcześnie zamieszkiwana przez około 60 osób.

Albert Górniak

wydane pod patronatem:
**Towarzystwa Przyjaciół
Ziemi Brdowskiej**

Brdów 2019

Według spisu ludności z 1921 roku Nowiny Brdowskie zamieszkiwało 252 mieszkańców. Bardzo możliwe, że do 1939 roku liczba ta wzrosła do około 300 osób. Straszliwy cios mieszkańcom wsi zadała okupacja niemiecka. Nazwę miejscowości zmieniono wówczas na *Neuhagen*, a ludność przesiedlono. Po wojnie zaledwie 1/3 dawnych mieszkańców powróciła na stare miejsce zamieszkania.

Z dniem 1 września 1940 roku Niemcy utworzyli getto żydowskie na terenie wysiedlonych Nowin Brdowskich, a także w obrębie wsi Bugaj. Obie miejscowości liczyły wcześniej 165 gospodarstw zamieszkałych przez polskich chłopów. Powierzchnia getta wynosiła 300 hektarów. Niemcy nazwali je *Judische Kolonie Bugitten und Neuhagen* (Kolonія Żydowska Bugaj i Nowiny Brdowskie) oraz *Dorfgetto* (Wieś-Getto).

Na terenie ówczesnej gminy Lubotyń, w której skład wchodziły Nowiny Brdowskie, głównym skupiskiem ludności żydowskiej był przede wszystkim Babiak – liczący wówczas 812 mieszkańców – z czego aż 237 stanowili Żydzi. Brdów zamieszkiwany był wówczas przez 1081 mieszkańców, spośród których 24 stanowiła ludność żydowska. Pojedynczy Żydzi zamieszkiwali także mniejsze wioski.

Współczesny widok na Nowiny Brdowskie

Źródła historyczne podają, iż dnia 2 października 1940 roku w getcie nowińskim przetrzymywano 240 Żydów z Babiaka i około 720 Żydów z Koła. Liczba wszystkich Żydów więzionych w getcie wynosiła wtedy zapewne około 1000 osób. Byli oni wykorzystywani do przymusowej pracy w polu oraz w lesie, głodzeni i traktowani jak podludzie. Wiele osób zostało zamordowanych, nie szczędzono nawet dzieci. Do dziś nie jest znana dokładna liczba ofiar getta w Nowinach Brdowskich, lecz spostrzeżenie mieszkańców o tym, że „Nowiny Brdowskie stoją na ludzkich szczątkach” wydaje się być trafne.

Na przełomie grudnia 1941 i stycznia 1942 roku Żydów, którzy przeżyli, w liczbie około 600 osób, zaczęto wywozić ciężarówkami do obozu zagłady Kulmhof w Chełmnie nad Nerem. Tam mordowano ich poprzez zagazowanie spalinami razem z innymi Żydami i Cyganami z powiatu kolskiego. Getto w Nowinach Brdowskich zostało zlikwidowane w styczniu 1942 roku.

Widok na las posadzony w miejscu zbeszczeszczonych grobów

Zdjęcie satelitarne Nowin Brdowskich:

Obszar, który skrywa najwięcej szczątek pomordowanych Żydów

Lista więźniów:

Spośród więzionych Żydów w getcie nowińskim udało się ustalić tożsamość zaledwie kilkunastu osób. Oto ich nazwiska:

Chaja Alpert – urodziła się w 1879 roku w Łodzi, córka Michała i Tauby, żona Szmuela. Przed II wojną światową mieszkała w Babiaku. W czasie wojny została uwięziona w Nowinach Brdowskich. Zamordowana w Chełmnie w wieku 62 lat.

Szmuel Alpert – urodził się w 1880 roku w Końskich, syn Chaji i Lajba; z zawodu krawiec. W czasie II wojny światowej został uwięziony w Nowinach Brdowskich. Zamordowany w Chełmnie w wieku 61 lat.

Headel Alpert – urodziła się w Polsce, córka Szmuela i Chaji. W czasie wojny uwięziona w Nowinach Brdowskich. Zamordowana w Chełmnie w wieku 17 lat.

Tobeia Alpert – urodziła się w 1912 roku w Łodzi, z zawodu krawcowa, niezamężna. W czasie II wojny światowej uwięziona w Nowinach Brdowskich, wcześniej mieszkała w Babiaku. Zamordowana w Chełmnie w wieku 29 lat.

Arie Beker – urodził się w 1903 roku w Kole, syn Hadasy i Yaakova. Z zawodu szewc. W czasie II wojny światowej uwięziony w Nowinach Brdowskich.

Hirsh Beker – urodził się w 1930 roku, syn Yechiela i Bilhi. Przed II wojną światową mieszkał na terenie Polski, w czasie II wojny światowej uwięziony w Nowinach Brdowskich. Zamordowany w wieku 11 lat w miejscu nieznanym.

Yechiel Beker – urodził się w 1900 w Ozorkowie, żonaty z Bilhą, z zawodu krawiec. W czasie II wojny światowej uwięziony w Nowinach Brdowskich. Zamordowany w wieku 41 lat w Chełmnie.

Fisheł Beker – urodził się w 1921 roku, syn Yechiela i Bilhi. W czasie II wojny światowej uwięziony w Nowinach Brdowskich. Zamordowany w wieku 20 lat w miejscu nieznanym.

Rachel Lisek – urodziła się 1891 roku w Kole, córka Rafaela, z zawodu kapeluszniczka. Była zamężna. Przed wojną mieszkała w Kole. W czasie II wojny światowej uwięziona w Nowinach Brdowskich. Zamordowana w wieku 51 lat w Chełmnie.

Leib Lisek – urodził się w 1890 w Kole; był kupcem, żonaty. Zamordowany w wieku 51 lat w Nowinach Brdowskich.

Abraam Lupa – urodził się w 1883 w Kole; syn Rafaela i Khany, z zawodu krawiec. W czasie II wojny światowej uwięziony w Nowinach Brdowskich. Zamordowany w wieku 59 lat w Chełmnie.

Mania Szwarc – urodziła się w Kole w 1902 roku; córka Hadasy i Yaakova, gospodyni domowa. W czasie II wojny światowej uwięziona w Nowinach Brdowskich. Zamordowana w wieku 39 lat w Chełmnie.

Zachowane zdjęcia więźniów getta w Nowinach Brdowskich